

Fresjeborgens beliggenhet

Gjenstander som er funnet på Jomfruhalvøya mellom Kilen og Farris er grundig undersøkt. Flere av gjenstandene var sjeldne i sin samtid. Dateringen for disse gjenstandene var slutten av 1500-tallet til begynnelsen av 1600-tallet. Dette passet svært godt med Fresjeborgens levetid, skriver forskningssjef Petter B. Molaug i denne kommentaren til diskusjonen om borgens beliggenhet.

14. sept 2003

Forskningssjef Petter B. Molaug, Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Kildene til historisk kunnskap kan gjerne deles i tre kategorier, fysiske levninger, skriftlige kilder og kart eller billedfremstillinger. Også skriftlige kilder og kart er selvsagt «stumme» fysiske levninger, men i tillegg har de informasjon som gir uttrykke for historiske personers tanker og oppfatninger. Derfor kan de tolkes, og sannhetsgehalten vil alltid være omstridt. Det vil alltid være et formål med å skrive noe, f. eks. en lesers forventninger. Dessuten vil det alltid i en tidsperiode, i et geografisk område og i et sosialt skikt være konvensjoner og oppfatninger som ligger til grunn for kommunikasjonen mellom den som skriver og den som leser. Dette er derfor ofte vanskelig for oss i dag å tolke tidligere tiders skriftlige kilder og billedfremstillinger. Å tolke fra fysiske levninger til menneskers tanker i tidligere tider er et enda større sprang. Men de fysiske levningene har en fordel som kilde til historisk kunnskap nettopp ved det at de er fysiske. Fysikkens lover gjelder, det at de finnes et bestemt sted må forklares ut fra fysiske forhold.

Det er ikke funnet noen fysiske levninger ved Farris som det står Fresje på (om enn initialene til eierne på en sølvskje). På Jomfruhalvøya, mellom hundeklubbens hus og der hvor berget stiger opp mellom Kilen og Farris fant Fresjeborgens venner i år 2000 store mengder gjenstander, dels murstein, takstein og kleberstein fra bygninger, dels bruksgjenstander som kar av keramikk og glass, spiker og redskaper. Gjenstandene ble undersøkt av spesialister, bl.a. fra NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning). Spesielt var det at flere av gjenstandene var sjeldne i sin samtid og klart har vært brukt av det øverste sosiale skikt. Og dateringen for disse gjenstandene var slutten av 1500-tallet til begynnelsen av 1600-tallet. Dette passet svært godt med Fresjeborgens levetid.

Hvordan var gjenstandene kommet der de ble funnet? De må skrive seg fra virksomhet på stedet, fra avfall og fra bygninger som har stått i nærheten. Det kan ikke være avfall som var fraktet dit. Bl.a. ble det funnet noe teglstein som lå i sammenheng, som deler av en lav mur. Men bygningsfundamenter ble ikke funnet. Hvis dette var stedet for Fresjeborgen, måtte mesteparten av bygningene være borte. Dette kunne bare forklares ved at deler av bergskråningen mot nord hadde vært dekket av masse som så hadde sklidd ut i vannet. Det er mange indikasjoner på at det er tilfelle, men bare omfattende arkeologiske utgravninger ville kunne bringe dette sikkert på det rene. Slik utgravninger måtte skje både i skråningen over funnstedet, på selve funnstedet, nedenfor det og ute i Farris. Syd for Hundeklubbens hus ble det i juni 2002 under arkeologisk overvåking av NIKU sjaktet flere grøfter på oppdrag av Vestfold fylkeskommune og med Treschow Fritzøe som tiltakshaver. Under moderne overflatemasser ble det bare påvist leire, heller ikke gammel overflate med vegetasjonsdekke. Dette viser at terrenget har vært høyere tidligere, hvor meget er vanskelig å vite.

I Østlands-Posten skriver Odvar Schrøder om Fresjeborgens beliggenhet. Han holder seg til teorien til Gunnar Christie Wasberg om at Fresjeborgen var plassert på raryggen ut mot elven. Schrøders innlegg inneholder god historisk bakgrunnsinformasjon om Iver Jenssøn Jernskjegg og de politiske stridighetene omkring innføringen av reformasjonen i Norge. Men noen av Schrøders resonnementer er vanskelige å følge, og sparkene til Fresjeborgens Venner er dårlig begrunnet. For det første er det liten grunn til å tillegge Fresjeborgen noen militær betydning. I en tid da stort anlagte ytre forsvarsverker med kraftige bastioner var nødvendige for å motstå beskytning med kanoner var en adelsmanns anlegg ikke en borg i militær forstand, men mer et symbol på makt og rikdom. I høyden var det et visst forsvar mot egne undersåtter. Å legge bygningene på et lavtliggende sted med vann var i god dansk tradisjon (Iver Jenssøn var dansk adelig). Å kalle anlegget for «borg», er egentlig en tilsnikelse. At Schrøder mener at det er usannsynlig at Iver Jenssøn Jernskjegg med sin erfaring ville plassere gården nær vannet fordi det derved ville ødelegge for fremtidige muligheter for ekspansjon, dvs. høyere demning, er et ganske uhistorisk og spekulativt argument.

Alle indisier tyder på at Fresjeanlegget lå på det som i dag heter Jomfruhalvøya. Men det endelige beviset er ikke lagt på bordet. Til det trengs det omfattende arkeologiske undersøkelser. Slike er det for tiden neppe aktuelt å gjennomføre. At de fysiske funnene i «Fresjebakken» ikke skal kunne tillegges noen vekt, mens spekulative argumenter om tankene som Iver Jenssøn gjorde seg skal være avgjørende, virker ikke overbevisende. Det er all grunn til å gi honnør til Fresjeborgens venner for deres historiske interesse og den entusiasmen som de har vist for å verne om og undersøke restene etter anlegget som har ligget mellom Kilen og Farris. At en slik innstilling er verdifull også i det nye Larvik historielag må være helt opplagt.